

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/47/86-90>

Ruslan Məmmədov

İstanbul Marmara Universiteti

doktorant

<https://orcid.org/0000-0003-4136-0902>

ruslanmuderris@gmail.com

Ali Tülü

İstanbul Marmara Universiteti

<https://orcid.org/0000-0002-3245-2744>

ali.tulu@marmara.edu.tr

İliyya Əbu Mazinin Mənzum Hekayələrində Məcaz və Kinayələr

Xülasə

Ərəb Məhcər şairi Əbu Mazi müasir Ərəb ədəbiyyatının ən çox tədqiq edilən şəxslərindən biridir. O, uzun müddət ABŞ-da mühacirət həyatı yaşayarkən, bu illər ərzində müxtəlif məzmunlu lirik şeirlər və mənzum hekayələr qələmə almışdır. İndiyə qədər ədiblər onun əsərlərini müxtəlif yönərdən təhlil etmişlər. Biz isə bu məqaləmizdə Əbu Mazinin mənzum hekayələrində istifadə etdiyi məcaz və kinayə növləri ilə yanaşı, Ərəb bəlağət elmində məcaz və kinayə barədə qarşıya qoyulan bir sıra problemlərə toxunacağıq. Çünki məcaz və kinayə ilə əlaqədar bəzi məsələlərə aydınlıq gətirməsək, Əbu Mazinin bəlağət elmində bacarıq səviyyəsini analiz edə bilmərik.

Açar sözlər: *Əbu Mazi, məcaz, kinayə, şeir, mənzum hekayələr*

Ruslan Mammadov

İstanbul Marmara University

PhD student

<https://orcid.org/0000-0003-4136-0902>

ruslanmuderris@gmail.com

Ali Tulu

İstanbul Marmara University

<https://orcid.org/0000-0002-3245-2744>

ali.tulu@marmara.edu.tr

Allegory and Sarcasm in the Verse Stories of Iliyya Abu Mazi

Abstract

The Arabic Mahjar poet Abu Mazi is one of the most studied figures of modern Arabic literature. While living as an emigrant in the United States for a long time, he wrote lyrical poems and verse stories of various contents during these years. So far, writers have analyzed his works from different perspectives. In this article, we will touch upon the types of metaphor and irony used by Abu Mazi in his verse stories, as well as a number of problems posed by metaphor and irony in the science of Arabic eloquence. Because if we do not clarify some issues related to metaphor and irony, we cannot analyze the skill level of Abu Mazi in the science of eloquence.

Keywords: *Abu Mazi, metaphor, irony, poem, verse stories*

Giriş

Bəlağət kitablarında istiarə mövzusu üzərində apardığımız araşdırmanın sonunda belə nəticəyə gəldik ki, müfrəd istiarə dildə leksik normaların pozulması deməkdir. Lakin bu pozulma, istiarənin hər iki tərəfi üçün müştərək olan təşbih vasitəsi ilə dəstəklənərsə, bu pozulma hadisəsi dildə qüsurla sayılmaz. Müfrəd mürsəl məcaza gəlincə, onun barəsində də eyni şeyi demək olar.

Lakin bu növ məcazda leksik normanın pozulması təşbihin dəstəyi hesabına deyil, digər əlaqələrin dəstəyi hesabına baş verir. Bizim bu söylədiklərimiz orijinal bir fikir olsa da, onun təsdiq edilmiş aksioma çevrilməsi üçün çox geniş müzakirələrə ehtiyac yoxdur. Lakin fikrimizi əsaslandırmaq üçün aşağıdakı Quran ayəsinə və Əbu Zueyb Əl-Huzlinin şeirinə nəzər salmaqda fayda vardır.

إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ

{Biz onların üzərində qısır külək göndərdik".}

Tədqiqat

Məlum olduğu kimi, qısır olmaq qadınlara məxsus bir hadisədir. Lakin küləyin qısır olması ifadəsi bizə sanki burada leksik normanın pozulması təəssüratı bağışlayır. Lakin yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi, bu tərzdə leksik normaların pozulması təşbih hesabına dəstəkləndiyi müddətcə belə bədii təsvir ifadələri dildə qüsurlu sayılmaz. Müasir Ədəbiyyat nəzəriyyəsində belə hadisələrə epitet adı verilir. Burada külək övladı olmayan qadına bənzədilmişdir. Qadın *müstəarun minhu*, külək isə *müstəarun ləhu* hesab edilir.(Əl-Xətib Əl-Qəzvini, 2014, p. 208; Əs-Subki, 2003, p. 2\62) Lakin bu məsələdə bəlağət alimləri başqa versiyalar da irəli sürmüşlər. Qəzvini qadının qısır olmasını *müstəarun minh*, küləkdəki yağmur gətirməyə mane olan əlaməti isə *müstəarun ləhu* hesab etmişdir.(Əl-Xətib Əl-Qəzvini, 2014, p. 208) Lakin Bəhaəddin Subki buna etiraz etmiş və demişdir ki, “burada *عقيم* kəliməsi məcazi ləfz olduğu halda, necə ola bilər ki, o, *müstəarun ləhu* hesab edilsin”.(Əs-Subki, 2003, p. 2\163) Cövhəri isə *عقيم* kəliməsinin külək üçün həqiqət olduğunu söyləmişdir.(Əs-Subki, 2003, p. 2\164) Bəhaəddin Subki hesab edirdi ki, Şirazi və ondan sonra gələn alimlərin “Səkkakinin məzhəbinə görə bu ayə məkni istiarə olmalıdır” demələri xətdir.(Əs-Subki, 2003, p. 1/163)

غَمُرُ الرِّدَاءِ إِذَا تَبَسَّمَ ضَاحِكًا

Təbəssüm edərkən (insanlara) mal paylayandır.

Burada *غمر* kəliməsi paltar üçün işlənib. Bu isə dildə leksik normanın pozulması deməkdir. Çünki Ərəb dilində *غمر* kəliməsi paltar üçün yox, malın paylanması üçün işlənən kəlimədir. Ərəb dilində çox hədiyyə verən insan üçün də bu kəlimə istifadə edilir.(Ər-Razi, 2008, p. 775) Burada *الرداء* kəliməsində təsrihi istiarə cərəyan etmişdir və *الرداء* kəliməsi ilə hədiyyə olaraq verilən mal nəzərdə tutulmuşdur. Hətta bəzi qədim ərəb lüğətlərində *غمر الرداء* ibarəsi yuxarıda qeyd etdiyimiz məcazi mənası ilə birlikdə qeyd edilmişdir.(Əl-Feyruzabadi, 2008, p. 1202) Biz bu şeir barədə növbəti səhifələrdə ətraflı izah vermişik.

Əbu Mazi mənzum hekayələrində **lüğəvi** məcazın həm *mürsəl*, həm də *istiarə* növündən istifadə etmişdir. O bu hekayələrdə bəzən müfrəd istiarənin həm *təsrihi*, həm də *məkni* növlərindən istifadə edirdi. Lakin onun *mürəkkəb mürsəl* məcazı istifadə edib istifadə etmədiyinə əhəmiyyət vermədik. Çünki məcazın bu növündən nəyininki şeirlərdə, hətta gündəlik nitqimizdə də istifadə edilir. Şairin hekayələrində müstəqil şəkildə, yəni müfrəd istiarəyə bağlı olmayan *əqli* məcazdan istifadə edib-etmədiyini müstəqil başlıq altında araşdırmağa çalışmadıq. Lakin nəzərə alsaq ki, cumhur alimlərə görə *məkni istiarənin* qərinəsi olan *təxyili* məcaz *əqli* məcazdan sayılır,(Əl-Həşimi, 2013, p. 279) onda qəbul etməliyik ki, Əbu Mazi *əqli* məcazdan da istifadə edib. Çünki onun mənzum hekayələrində *məkni* istiarədən istifadə edilib. Bundan əlavə, şairin bir neçə yerdə *kinayənin* müxtəlif növlərindən istifadə etdiyinə rastladığımız. Bəzi bəlağət alimləri kinayəni məcazdan hesab ediblər.(Atiq, 1985, pp. 220–221) Bəhaəddin Subki və digərləri isə kinayənin həqiqət olduğunu söyləmişlər.(Əs-Subki, 2003, p. 2\127) Əlbəttə ki, buradakı “məcaz” sözü mütləq şəkildə qeyd edildiyi üçün onun ilə *lüğəvi* məcaz nəzərdə tutulur, *əqli* məcaz deyil. Çünki bəlağət elmində məcaz mütləq şəkildə zikr edildikdə onunla *lüğəvi* məcaz murad edilir.(Əl-Həşimi, 2013, p. 265)

Əbu Mazinin İstifadə Etdiyi Mürsəl Məcazlar

Bəlağət elmində Səkkaki, Qəzvini və Cumhur alimlərin təsis etdiyi elmi məktəblər və bu məktəblərin qəbul etdiyi nəzəriyyələr bəlağətçilərin bu elmin bütün məsələləri barədə yekdil rəydə olmadığını sübut edir. Buna görə də bəlağət elmi ilə məşğul olan insanlar bu məsələlərdən danışarkən diqqətli olmalıdırlar və hansı rəyin doğru olduğunu təyin etmək üçün tələsik qərar verməməlidirlər. İmam Buxarinin (rahmətullahi aleyh) də söylədiyi kimi “elm qövl və əməldən öncədir”.(Əl-Buxari, 2008, p. 1/70) Yəni insan ilk öncə öyrənməli, sonra bildiyini danışmalıdır. Bu elmi məktəblərə mənsub olan bəlağət alimləri bəzən bir məcazın növünü təyin edərkən müxtəlif elmi faktlara söykənərək fərqli qərarlar vermişlər. Bu o qədər də təəccüblü bir şey deyil. Çünki mümkündür ki, bir

ləfz vahid mənaya nəzərən iki etibar ilə həm mürsəl məcaz, həm də istiarə hesab edilsin. (Əl-Məraği, 2002, p. 255; Əş-Şirazi, 1422, p. 215) Məsələn, نطق الحال ibarəsində نطق kəliməsi təşbih etibarı ilə *təbəi* olan *təsrihi* istiarədir. Lakin nitqdən dəlalət doğması etibarı ilə *mürsəl* məcazdır. (M. bin A. Əl-Qəzvini, 2010, p. 104) Biz bu başlıq altında Əbu Mazinin mənzum hekayələrindəki həm mürsəl məcazları dərinləndirən analiz edəcəyik, həm də onların məcazın digər növlərindən ola bilməsi ehtimalını müzakirə edəcəyik.

Biz şairin “Röya” isimli mənzum hekayənin sonuncu beytində belə bir misra ilə qarşılaşırıq:

أبليت نعالى ألسن السفهاء “*Mənim ayaqqabılarımı səfehlərin dilləri yırtıb*”.

“Yırtmaq” feilinin icrası kəlimələr vasitəsi ilə mümkün olmadığı üçün, demək ki, burada feil özünə aid olmayan bir cümlə üzvünə isnad edilib. Bunu nəzərə alaraq, deyə bilərək ki, burada *əqli* məcazın olması mümkündür. Əgər qəbul etsək ki, burada *əqli* məcaz var, onda bizim “dillər” sözünü “kəlimələr” mənasına yoza bilmərik. Çünki *əqli* məcazda kəlimələr həqiqi mənasında işlənir, məcazilik isə isnadda olur. Bəzi bəlağət kitablarında *əqli* məcazdan bəhs edilərkən məcaziliyin (*təcəvvüz*) hökmündə olduğu söylənilmişdir. (Əl-Məraği, 2002, p. 291) Yəni bəzi kitablarda isnadın yerinə hökm sözü işlədilib. Bəlkə, buna görə də Abdulqahir Cürçani *əqli* məcazı “*əl-məcaz əl-hukmi*” adlandırmışdır. (Atiq, 1985, p. 144) Bu cümlədə *əqli* məcazın əlaqəsi (ملابسة) “səbəbiyyə” hesab olunmalıdır. Çünki dil ayaqqabının yırtılmasına səbəb ola bilər. Biz “dillərin ayaqqabını yırtması” ibarəsinin bəzi xüsusiyyətlərini nəzərə alıb onun *məkni* istiarə olduğunu da düşünə bilərik. Bəlkə, elə Səkkaki də bir zamanlar bizim kimi düşünüb *əqli* məcazı *məkni* istiarə ilə eyniləşdirmişdi. Səkkaki dildə *əqli* məcazın olduğunu inkar edirdi və o, hesab edirdi ki, *əqli* məcaz elə *məkni* istiarədir. Səkkakiyə görə, أنبت الربيع البقل cümləsində الربيع kəliməsində *məkni* istiarə cərəyan etmişdir və الربيع kəliməsi ilə həqiqi fail nəzərdə tutulmuşdur. (Əl-Məraği, 2002, p. 295) Əgər Səkkaki kimi düşünsək, onda “dillər” kəliməsində *məkni* kinayənin cərəyan etdiyini və onun faildən kinayə olduğunu söyləməliyik. Sonra da düşünməliyik ki, “yırtmaq” sözü müşəbbəh bihinin spesifik xüsusiyyəti rolunda olan qərinədir. Lakin Səkkakinin bu rəyi məqbul hesab edilməmişdir. Çünki belə cümlələrdə istiarənin məzkur tərəfini faildən kinayə hesab etsək, gərək bir şeyin özü-özünə izafət edilə bilməsini qəbul edək. Bir şeyin özü-özünə izafət edilməsi isə mümkün deyil. (Əl-Məraği, 2002, p. 296) Alimlər aşağıdakı misallar ilə Səkkakiyə rədiyyə vermişlər.

فما ربحت تجارتهم “Onların ticarəti karlı olmadı”.

Bu ayədə Səkkakinin iddiasına əsaslanaraq, ticarət sözünü fail (tacirlər) üçün kinayə hesab etsək, onda “tacirlər” sözü “onlar” [هم] sözünə, yəni bir şey özü-özünə izafət edilmiş olacaq. Belə bir şey isə dildə mümkün deyil.

Bir çox bəlağət kitablarında *əqli* məcazın tərfi verildikən onun isnadda olduğu söylənilməklə kifayətlənilmişdir. (Atiq, 1985, p. 143; Avni, n.d., p. 55; Əl-Bəlağa (I) Əl-Bəyan vəl-Bədi, 2011, p. 144; Əl-Məraği, 2002, p. 247; Əmin, 1982, p. 78) Lakin bu məsələdə biraz təfəssilə varmaq lazımdır. Əslində, *əqli* məcaz isnadda yox, nisbətdə olur. Nisbət isə üç cürə olur. 1) *isnadi nisbət*, 2) *izafi nisbət* və 3) *iqai nisbət*. (Əl-Məraği, *Ulumul-Bəlağa: Əl-Bəyan vəl-Məani vəl-Bədi*, 293.) Bunu unutmamaq lazımdır ki, bəlağət elmində isnad ilə nəhv elmindəki isnad eyni şey deyildir. Bəlağət elmində isnad ilə nisbət murad edilir. Nisbətin qeyd etdiyimiz növlərini nəzərə alıb “Səfehlərin dilləri yırtı” cümləsini diqqətlə incələdikdə görürük ki, burada *əqli* məcaz *iqai* nisbətdə cərəyan edib. Çünki feil aid olduğu “səfehlər” sözünə yox, “səfehlər” sözünə aid olan dil sözünə nisbət edilib.

Bəzi bəlağət alimləri *əqli* məcazı tərəfləri baxımından qisimlərə ayırmışlar. Onlar hesab edirdilər ki, *əqli* məcazın hər iki tərəfi ya həqiqət, ya məcaz, ya da müxtəlif ola bilər. (Əl-Məraği, *Ulumul-Bəlağa: Əl-Bəyan vəl-Məani vəl-Bədi*, 293.) İzah üçün bir neçə örnəyə diqqət edək.

شيب أيام الفراق مفارقي “Ayrılıq günləri saç ayrımımı ağartdı”.

Burada “ağartmaq” və “günlər” sözü həqiqətdir.

أحيا الأرض شباب الزمان “Zamanın gəncliyi yer üzünü canlandırdı”.

Burada “diriltmək” və “gənclik” sözü məcazdır.

أهلك الناس الدينار والدرهم “İnsanları dinar və dirhəm həlak etdi”.

Burada “həlak” sözü ilə “fətnəyə düşər etmək” nəzərdə tutulduğu görə birinci tərəf məcazdır. İkinci tərəf olan “dinar” və “dirhəm” sözü isə həqiqətdir.

Əbu Mazinin İstifadə Etdiyi Kinayələr.

Əbu Mazinin mənzum hekayələrində istifadə etdiyi kinayə onun “*Şair və Ümmət*” isimli mənzum hekayəsinin 19-cu beytində yer almışdır. Həmin beyt belədir:

وطوى رايتها المنتشره

“*Ümmətin açılmış bayrağını бүkdü*”.

Bu beytdə kralın öz xalqının bayrağını бүkməsi dövlətin varlığına son qoyması mənası ifadə edir. Burada murad edilən məna bir vəsf ilə əlaqədar olduğu üçün burada “*məkniyyun anı*” sifətdir. Lakin onun qərib (قريب), yoxsa bəid (بعيد) kinayə olduğu barədə hələ bir şey söyləməmişik. Gəlin bunu da aydınlaşdırmağa çalışaq. Bəlağət kitablarında mətləbi sifət olan kinayənin iki növ (qərib və bəid) olduğu söylənilir. Qərib kinayədə vasitələr az olur və gizlilik olmur. Bəid kinayədə isə tam əksinə olur. Yəni vasitələr çox olur (Əl-Xətib, *Miftahu Təlxisil-Miftah*, 631). və gizlilik olur) Lakin Əhməd Əmin Şirazi mətləbi sifət olan kinayənin 3 növ olduğunu söyləmişdir. Əhməd Əmin Şirazi bu sözləri belə ardıcılıq ilə sıralayır. *Vazeh, Xəfi və Bəid*. (Əş-Şirazi, 1422, p. 238) Əlbəttə ki, Əhməd Əmin Şirazi bu bölgünü özündən ortaya qoymayıb. Onun yazdığı kitabı oxuduqda aydın olur ki, bu kitab Xətib Qəzvininin “*Təlxisu l-Miftah*” isimli kitabının günümüz üçün sadələşdirilmiş variantıdır. Onun bu söylədiklərini eynisiylə Xətib Qəzvinin “*Təlxisu l-Miftah*” kitabında tapmaq mümkündür. (M. bin A. Əl-Qəzvini, 2010, p. 112) Əslində, Qəzvini mətləbi sifət olan kinayəni 3 qismə deyil, iki qismə bölmüşdür. Çünki Qəzvini bu bölgünü vasitələrin azlığına və çoxluğuna nəzərən aparmışdır. Qəzvini hesab edirdi ki, mətləbi sifət olan kinayə ya vasitəli ola bilər, ya da vasitəsiz. Qəzvini *vazeh və xəfini* vasitəsizdən hesab etmişdir. *Bəid* olanı isə vasitəlidən hesab etmişdir. (El-Kazvîni, 2014, p. 226) Yaxşı olardı ki, Əhməd Əmin Şirazi *vazeh və xəfi* kinayənin qəribin növündən olduğunu qeyd edəydi. Misrli alim Hamid Avni mətləbi sifət olan kinayələrdən bəhs edərkən daha diqqətli davranmışdır. O, mətləbi sifət olan kinayəni 2-qismə (*qərib və bəid*) bölmüşdür. Sonra isə *qərib* kinayəni isə 2 qismə bölmüşdür və onları *xəfi və vazeh* adlandırmışdır. (Avni, n.d., p. 81) Əslində, Hamid Avni də elə Qəzvininin etdiyi şeyi təkrar etmişdir. Deməli, onlar mətləbi sifət olan kinayənin *qərib* növünün vasitəsiz olması məsələsində Qəzvini ilə razılaşıblar. Bəhaəddin Subki də bu məsələdə Qəzvininin yolunu izləmişdir. (Əs-Subki, 2003, p. 2\212)

Kinayənin yuxarıda zikr edilən qaydalarını nəzərə alaraq deyə bilərik ki, barəsində danışdığımız bu beytdə istifadə edilmiş mətləbi sifət olan kinayə növü baxımından *qərib vazeh* hesab edilməlidir, çünki burada vasitələr azdır.

Əbu Mazinin “*Həlin Hekayəsi*” isimli mənzum hekayəsinin 17-ci beytində də kinayədən istifadə edilmişdir. Həmin beyt aşağıdakı kimidir.

مِن الصَّبْرِ فِي ذَلِكَ الرَّدَاءِ تَجُولُ

يَكَادُ يَمْدُ الْكَفِّ لَوْلَا بَقِيَّةُ

Bədənində səbrin qalıqları gəzib dolaşmasaydı, az qalmışdı ki, (dilənçilər kimi) əl açsın.

Burada *məkni anı* nisbətdir. Şair kinayənin bu qismindən istifadə edərək hekayənin əsas sürətinin səbirlə olduğunu söyləmək istəmişdir. Bu beytdə kinayənin növü mətləbi nisbət olan kinayədir.

Nəticə

Nəticə olaraq söyləyə bilərik ki, biz Əbu Mazinin mənzum hekayələrində kinayənin ləfzi etibarı ilə mətləbi sifət və mətləbi nisbət olan iki növünə rast gəldik. Lakin mətləbi mövsüf olan kinayə növünə rast gəlmədik. Vasitəsi etibarı ilə isə kinayənin ima növünə rast gəldik.

Bütün bu deyilənlərdən belə nəticəyə gələ bilərik ki, kinayə ilə əlaqəli iki şeyə diqqət etməyimiz lazımdır: Birincisi, kinayənin mətləbini düzgün təyin etməliyik. Ondan sonra kinayənin növünü təyin etməliyik. Kinayənin mətləbinin təyini, növünün təyindən öncə gəlməlidir, çünki mətləbin düzgün təyin edilməsi növün düzgün təyin edilməsinə müəyyən qədər yardımçı olur. Həmçinin, belə bir nəticəyə də gəlmək olar ki, lüzumu gizli olan kinayələr Ərəb şeirini anlamada həm Ərəb dilini bilən əcəmilər, həm də Ərəb oxucular üçün böyük maneədir. Bu maneənin aşılması üçün isə ədəbiyyatda varid olan bəzi kinayələri əzbərləmək lazımdır, ya da ədiblərin kinayələri necə şərh etməsinə baxmaq lazımdır. Kinayələr içərisində ən çətin olanı isə rəmzdür. Rəmzi düşünərək anlamaq, çözmək mümkün deyil. Bir xalqın ədəbiyyatındakı rəmləri anlamaq üçün gərək həmin xalqın içərisində uzun müddət yaşayasan.

Ədəbiyyat

1. Atiq, A. (1985). *Fil-Bəlağatul-Arabiyyə: İlmul-Bəyan* (Vol. 2). Darun-Nəhdatil-Arabiyyə Lit-Tibaəti və n-Nəsr.
2. Avni, H. (n.d.). *Əl-Minhacul-Vadih lil-Bəlağə*. Əl-Məktəbətüş-Şamilə.
3. Camiatul-Mədinətil-Aləmiyyə. (2011). *Əl-Bəlağə (1): Əl-Bəyan vəl-Bədi*. Səudiyyə Ərəbistan.
4. El-Kazvîni, E.-H. (2014). *El-İdāh fî Ulûmi'l-Belâğə*. Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî.
5. Əl-Buxari, M. İ. (2008). *Əl-Camius-Sahih min Rivayəti Əbi Zərr əl-Hərəvi* (1st ed.). Şəbəkətu Alukə.
6. Əl-Feyruzabadi, M. M. Y. (2008). *Əl-Qamusul-Muhit*. Darul-Hadis.
7. Əl-Haşimi, Ə. (2013). *Cəvahirul-Bəlağə* (4th ed.). Darul-Marifə.
8. Əl-Xətibi, M. M. (2007). *Miftahu Təlxisil-Miftah* (Vol. 2, 1st ed.). Əl-Məktəbətul-Əzhəriyyə Lit-Turas.
9. Əl-Qəzvini, Əl-Xətib. (2014). *Əl-İdāh fî Ulumil-Bəlağə*. Darul-Kitabil-Arabi.
10. Əl-Qəzvini, M. A. (2010). *Təlxisul-Miftah: Məa'l-həvəşil-muntəxabə* (1st ed.). Məktəbətul-Buşra.
11. Əl-Məraği, Ə. M. (2002). *Ulumul-Bəlağə: Əl-Bəyan, Əl-Məani və Əl-Bədi* (Vol. 1, 4th ed.). Darul-Kutubil-İlmiyyə.
12. Əmin, B. Ş. (1982). *Əl-Bəlağatul-Arabiyyə fî Sovbihəl-Cədid: İlmul-Bəyan*. Darul-İlmi lil-Məlayin.
13. Ər-Razi, Ə. Ə. F. (2008). *Mucəmu Məqayisil-Luğə*. Daru İhyait-Turasil-Arabi.
14. Əs-Subki, B. (2003). *Kitabu Arusil-Əfrəh fî Şərhi Təlxisil-Miftah* (1st ed.). Əl-Məktəbətul-Asriyyə.
15. Əş-Şirazi, Ə. Ə. (2001). *Əl-Bəliğ fil-Məani vəl-Bəyan vəl-Bədi* (1st ed.). Muəssəstun-Nəşril-İslami.

Daxil oldu: 01.01.2025

Qəbul edildi: 06.04.2025